

Меншік иесі және баспагер:
«Қазақстан Республикасының
Заңнама институты» ММ
2006 жылдан бастап шығады
Журналдың материалдары
www.iz.adilet.gov.kz

сайтында орналастырылған
Заң ғылымдары бойынша
диссертациялардың негізгі ғылыми
нәтижелерін жариялауға арналған
басылымдар тізіліміне енгізілген
(ҚР БҒМ БҒСБК 30.05.2013 ж.
№894 бұйрығы)

Редакциялық кеңес құрамы

Түкиев А.С. – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан) – (төраға)
Абайділдин Е.М. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)
Абызов Р.М. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Белых В.С. – з.ғ.д. (Екатеринбург,
Ресей)
Губин Е.П. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Борчашвили И.Ш. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)
Мельник Р.С. – з.ғ.д. (Киев, Украина)
Моисеев А.А. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Муромцев Г.И. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Рахметов С.М. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)
Малиновский В.А. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)
Шерубай Құрманбайұлы – ф.ғ.д.
(Астана, Қазақстан)

Редакциялық алқа құрамы

Құлжабаева Ж.О. – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан) – (төраға)
Абылайұлы А. – PhD (Астана,
Қазақстан)
Азәр Алиев – PhD (Киль, Германия)
Айымбетов М.А. – ҚР еңбек сіңірген
мәдениет қайраткері (Астана,
Қазақстан)
Байниязова З.С. – з.ғ.к. (Саратов,
Ресей)
Досмырза Д.Д. – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан)
Дүйсенов Е.А. – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан)
Казиев З.Ғ. – з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)
Қоныс В.Т. – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан)
Маммадов У.Ю. – з.ғ.к. (Қазан, Ресей)
Мұшанов Т.Е. (Астана, Қазақстан)
Рахымбердин К.Х. – з.ғ.д. (Өскемен,
Қазақстан)
Свободный Ф.К. – з.ғ.к. (Барнаул,
Ресей)
Тегізбекова Ж.Ч. – з.ғ.к. (Бишкек,
Қыргызстан)
Тілембаева Ж.О. – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан)

Журнал редакциясы

Колтубаева Г.Б.
Ермек А.Б.
Жұмагелдина Б.Ж.
Байленова А.Қ.
Джамбуршин К.А.

Қазақстан Республикасы Мәдениет
және ақпарат министрлігі Ақпарат
және мұрағат комитетінің
БАҚ есепке қою туралы куәлігі
№ 11219-Ж 15.11.2010 ж.
(Алғашқы есепке қою кезіндегі нөмірі
мен мерзімі №6592-Ж. 07.09.2005 ж.)

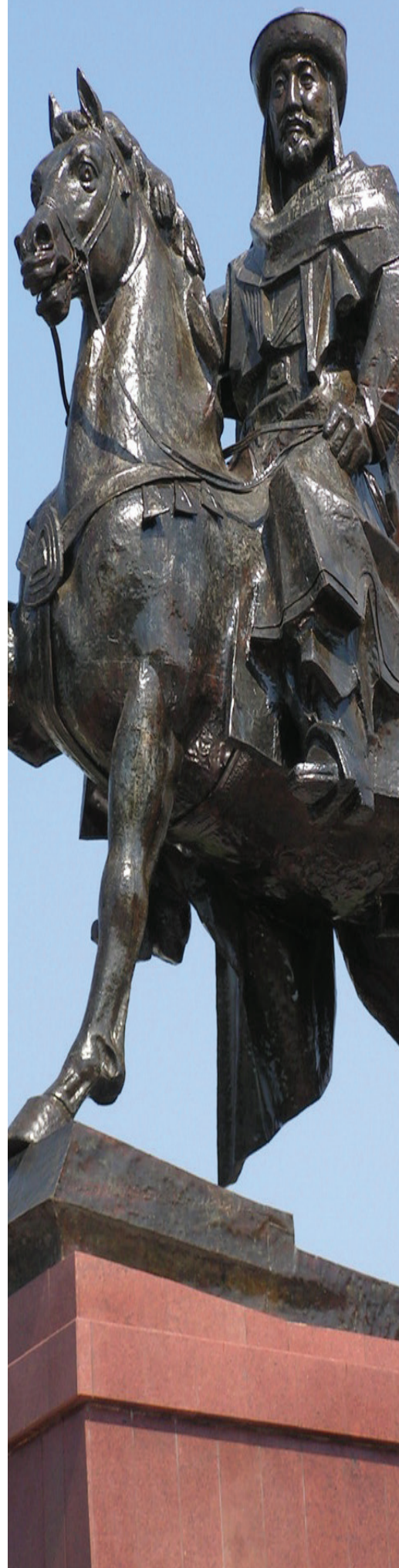
Мекен-жайы:

Қазақстан Республикасы,
010000, Астана қ., Мәңгілік ел даңғ.,
8 үй
тел.: 8(7172)74-02-06;
факс: 8(7172)74-14-43
E-mail: instzak-kz@mail.ru,
institutzakonodatelstva@gmail.com
www.iz.adilet.gov.kz

МАЗМҰНЫ

Редакция бағанасы	8
Қазақстан Республикасы Әділет министрі М.Б. Бекетаевтың «Ел президентінің заң деңгейінде бекітілген өкілеттіктерін қайта бөлу туралы» мақаласы	11
Н.А. Шәйкеновті еске ала отырып	
М.Б. БЕКЕТАЕВ Профессор Н.А. Шәйкеновтің жадындағы жарқын бейнесі!	15
З.Х. БАЙМОЛДИНА Біртуар тұлға, заңгер ғалым, Қазақстанның құқықтық жүйесінің реформаторы, заң ғылымдарының докторы, про- фессор Нағашыбай Аманғалиұлы Шәйкеновті еске алу.	16
Б.С. КҮНШАЕВ «Тек құқық қана қақтығысты сұхбатқа айналдыруға қабілетті» Алматы қ. Медеу ауданының № 2 аудандық сотының судьясы Б.С. Күншаевтың сұхбаты.	20
С.Б. ИДРИСОВА Нағашыбай Аманғалиұлы Шәйкеновті еске алу.	24
Д.Б. МӘУЛЕНОВ Н.А. Шәйкенов және сот реформасы	25
Г. ТАКИШЕВА, Д. ДАУЫЛБАЕВ Болмысынан ұстаз	27
Мұрағат беттері	
Ғ. САПАРҒАЛИЕВ Қазақстан Республикасы Конституция- сын жаңғырту	30
А.А. КАРАЕВ Академик Ғ.С. Сапарғалиевтің «Қазақстан Ре- спубликасы Конституциясын жаңғырту» атты ғылыми жарияланы- мына (2007 жылғы 1 қарашадағы дөңгелек үстел материалдарының жинағы - 7-23 б.) қайта оралу	40
Мемлекет және құқық теориясы	
К.С. БІРЖАНОВА Н.А. Шәйкенов Қазақстан мемлекеттілігі тарихында	45
В.Д. ИПАТОВ (Минск қ.) Беларусь Республикасындағы тиімді құқықтық саясатты қамтамасыз ету аясында норма шығармашылық қызметті жетілдірудің басым бағыттары	50
В.Т. ҚОНЫС, К.Қ. САБИРОВ, А.Қ. ЛЯМБЕКОВА Қазақстан Республикасында заңдар мен өзге де нормативтік құқықтық актілерді «топтамалық» қарау мен қабылдаудың ерекшеліктері	56
Конституциялық және әкімшілік құқық	
Е.М. АБАЙДІЛДИНОВ Қазақстан Республикасындағы Конституциялық реформа және парламенттік мониторингті жетілдіру мәселелері	63
Й. ПУДЕЛЬКА, Й. ДЕППЕ (Берлин қ., Германия) Орталық Азиядағы даму процесіндегі жалпы әкімшілік құқық	68
Азаматтық, азаматтық процестік құқық	
М.К. СҮЛЕЙМЕНОВ Азаматтық құқық және қазіргі заманғы жағдайда жеке тұлғаның құқықтарын қамтамасыз ету	80
В.Т. ҚОНЫС Нотариаттық қызмет көрсету сапасын арттыру мәселесіне	94
И.Қ. ЕЛЕУСІЗОВА, Д.М. ТҰРЛЫБЕК Интегралдық микро- схема топологиясын зияткерлік меншік объектісі ретінде құқықтық қорғау	104
Е.В. ГОРЯЧЕВА Қазақстан Республикасының азаматтық заңнамасындағы комиссия шарты	113

В.Ж. ШӘЙКЕНОВ, А.Т. ИДАЯТОВА Қазақстандық заңнама тұрғысынан төрелік талқылауға және төрелік келісімге қолданылатын құқықты таңдау проблемасы	120
Қылмыстық құқық және қылмыстық процесс	
Р.Т. НҰРТАЕВ Қылмыстық құқық қағидаттарын сақтаудың өзекті проблемалары (Нағашыбай Аманғалиұлы Шәйкеновтің мерейтойына орай)	128
А.Қ. ҚАНАТОВ, Ж.Ғ. ҚАЛИШЕВА, Ж.Қ. ҚОЖАНТАЕВА Криминология ғылымындағы белгілі ғалым (Заң ғылымдарының докторы, профессор Ұзыке Сикынбайұлы Жекебаевтың 90 жылдығына орай)	136
А.К. ҚҰРМАНОВА, Қ.И. ИСМАҒҰЛОВ Features of Institute of reconciliation in civil and criminal proceedings (Азаматтық және қылмыстық сот ісін жүргізуде татуласу институтының ерекшеліктері)	142
Мемлекеттік тілдегі заң шығармашылығы практикасынан	
А.А. МЕДИНАЕВА Ғылыми лингвистикалық сараптама: салыстырмалы талдау	149
Ғ.А. ИЛҮЯСОВА Заңнамалық актілердің мәтінін мемлекеттік тілге аударуға байланысты өзекті мәселелер	155
Н.Н. ИСАҚ Заң шығару сапасы мәселесіне	164
Жас ғалым мінбері	
Ф.Р. АХМЕДЖАНОВ, Д.М. БІРЖАНОВА On the issue of extension of jurisdiction of the court with the participation of jurors (Алкабилердің қатысуымен өтетін соттың соттылығын кеңейту мәселесіне қатысты)	170
В.О. ИЛҮИНА Қазақстан Республикасының Конституциясына өзгерістер мен толықтырулар енгізу: уақыт талаптары	176
Ақпараттық хабарламалар	
2017 ж. 6-17 ақпандағы Астана қ. өткізілген Жас ғалымдардың мемлекеттік биліктің тармақтары арасында өкілеттіктерді қайта бөлу мәселесі жөніндегі үздік шығармаларының байқауы туралы ақпараттық хабарлама	178
2017 ж. 24 ақпандағы Астана қ. «Халықаралық терроризм туралы жан-жақты конвенцияның жобасын әзірлеудің теориялық-практикалық аспектілері: проблемалар және перспективалар» атты дөңгелек үстел туралы ақпараттық хабарлама	181
2017 ж. 2 наурыздағы Астана қ. өткізілген «Құқық шығармашылықта болжау және нормативтік құқықтық актілерді қабылдаудың құқықтық салдарын айқындау өлшемшарттары туралы» атты дөңгелек үстел туралы ақпараттық хабарлама	183
Мерейтой	
Заң ғылымдарының докторы, профессор Ұзыке Сикынбайұлы Жекебаев - 90 жаста	185
Даналық ойлар	186

Собственник и издатель:
ГУ «Институт законодательства
Республики Казахстан»
Издается с 2006 года

Все материалы журнала размещаются
на сайте www.iz.adilet.gov.kz
Включен в перечень изданий
для публикации основных научных
результатов диссертаций
по юридическим наукам
(Приказ ККСОН МОН РК №894
от 30.05.2013 г.)

Состав Редакционного совета

Тукиев А.С. – к.ю.н. (Астана, Казах-
стан) – (председатель)
Абайдельдинов Е.М. – д.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Абызов Р.М. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Белых В.С. – д.ю.н. (Екатеринбург,
Россия)
Губин Е.П. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Борчашивили И.Ш. – д.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Мельник Р.С. – д.ю.н. (Киев, Украина)
Моисеев А.А. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Муромцев Г.И. – д.ю.н. (Москва,
Россия)
Рахметов С.М. – д.ю.н. (Астана, Ка-
захстан)
Малиновский В.А. – д.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Шерубай Кұрманбайұлы – д.ф.н.
(Астана, Казахстан)

Состав Редакционной коллегии

Кулжабаева Ж.О. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан) – (председатель)
Абылайұлы А. – PhD (Астана, Казах-
стан)
Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)
Айымбетов М.А. – заслуженный дея-
тель культуры РК (Астана, Казахстан)
Байниязова З.С. – к.ю.н. (Саратов,
Россия)
Досмырза Д.Д. – к.ю.н. (Астана, Ка-
захстан)
Дюсенов Е.А. – к.ю.н. (Астана, Казах-
стан)
Казиев З.Г. – к.ю.н. (Астана, Казах-
стан)
Конусова В.Т. – к.ю.н. (Астана, Казах-
стан)
Маммадов У.Ю. – к.ю.н. (Казань,
Россия)
Мушанов Т.Е. (Астана, Казахстан)
Рахимбердин К.Х. – д.ю.н. (Усть-
Каменогорск, Казахстан)
Свободный Ф.К. – к.пс.н. (Барнаул,
Россия)
Тегизбекова Ж.Ч. – к.ю.н. (Бишкек,
Кыргызстан)
Тлембаева Ж.У. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)

Редакция журнала

Колтубаева Г.Б.
Ермек А.Б.
Жумагелдина Б.Ж.
Байленова А.К.
Джамбуршин К.А.

Свидетельство о постановке
на учет СМИ № 11219-Ж
от 15.11.2010 г. Комитета информации
и архивов Министерства культуры
и информации Республики Казахстан
(№ и дата первичной постановки на учет
№6592-Ж. 07.09.2005 г.)

Адрес:

Республика Казахстан,
010000, г. Астана, пр. Мәңгілік ел, д. 8
тел.: 8(7172)74-02-06;
факс: 8(7172)74-14-43
E-mail: instzak-kz@mail.ru,
institutzakonodatelstva@gmail.com
www.iz.adilet.gov.kz

СОДЕРЖАНИЕ

Колонка редакции.....9

Статья Министра юстиции Республики Казахстан М.Б. Беке-
таева «О перераспределении полномочий Президента страны, закре-
пленных на уровне закона».....13

Вспоминая Н.А. Шайкенова

М.Б. БЕКЕТАЕВ Светлая память профессору Н.А. Шайкенову!.....15
З.Х. БАЙМОЛДИНА Памяти выдающейся личности, ученого-
юриста, реформатора правовой системы Казахстана, доктора юриди-
ческих наук, профессора Нагашбая Амангалеевича Шайкенова.....18
Б.С. КУНШАЕВ «Тек құқық қана қақтығысты сұхбатқа
айналдыруға қабілетті» («Только право способно конфликт превра-
тить в диалог») Интервью с судьей райсуда №2 Медеуского района
г. Алматы Б.С. Куншаевым.....20
С.Б. ИДРИСОВА Памяти Нагашбая Амангалеевича Шайкенова.....24
Д.Б. МАУЛЕНОВ Н.А. Шайкенов и судебная реформа.....25
Г. ТАКИШЕВА, Д. ДАУЫЛБАЕВ Учитель по призванию.....27

Архивные страницы

Г. САПАРГАЛИЕВ Модернизация Конституции Республики
Казахстан.....30

А.А. КАРАЕВ Возвращаясь к научной публикации академика
Г.С. Сапаргалиева «Модернизация Конституции Республики Ка-
захстан» (Сборник матер. круг.стола 1 ноября 2007 г. - С. 7-23).....40

Теория государства и права

К.С. БИРЖАНОВА Н.А. Шайкенов в истории государствен-
ности Казахстана.....45

В.Д. ИПАТОВ (г. Минск) Приоритетные направления совер-
шенствования нормотворческой деятельности в контексте обеспе-
чения эффективной правовой политики в Республике Беларусь.....50

В.Т. КОНУСОВА, К.К. САБИРОВ, А.К. ЛЯМБЕКОВА
Особенности «пакетного» рассмотрения и принятия законов и
иных нормативных правовых актов в Республике Казахстан.....56

Конституционное и административное право

Е.М. АБАЙДЕЛЬДИНОВ Конституционная реформа и во-
просы совершенствования парламентского мониторинга в Респу-
блике Казахстан.....63

Й. ПУДЕЛЬКА, Й. ДЕППЕ (г. Берлин, Германия) Общее ад-
министративное право в Центральной Азии в процессе развития.....68

Гражданское и гражданско-процессуальное право

М.К. СУЛЕЙМЕНОВ Гражданское право и обеспечение
прав личности в современных условиях.....80

В.Т. КОНУСОВА К вопросу о повышении качества оказания
нотариальных услуг.....94

И.К. ЕЛЕУСИЗОВА, Д.М. ТҮРЛЫБЕК Правовая охрана то-
пологии интегральной микросхемы как объекта интеллектуальной
собственности.....104

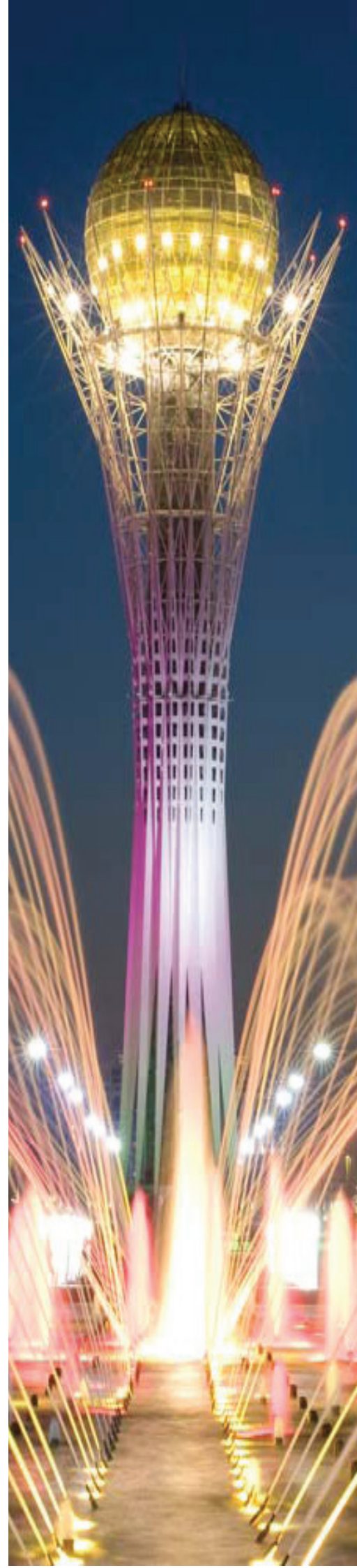
Е.В. ГОРЯЧЕВА Договор комиссии в гражданском законода-
тельстве Республики Казахстан.....113

В.Ж. ШАЙКЕНОВ, А.Т. ИДАЯТОВА Проблема выбора
применимого к арбитражному разбирательству и арбитражному
соглашению права с точки зрения казахстанского законодательства.....120

Уголовное право и уголовный процесс

Р.Т. НУРТАЕВ Актуальные проблемы соблюдения принци-
пов уголовного права (к юбилею Нагашбая Амангалеевича Шай-
кенова).....128

А.К. КАНАТОВ, Ж.Г. КАЛИШЕВА, Ж.К. КОЖАНТАЕВА Крупный учёный в науке криминологии (К 90-летию доктора юридических наук, профессора Узыке Сикунбаевича Джекебаева).....	136
А.К. КУРМАНОВА, К.И. ИСМАГУЛОВ Features of Institute of reconciliation in civil and criminal proceedings (Особенности института примирения в гражданском и уголовном судопроизводстве).....	142
Из практики законотворчества на государственном языке	
А.А. МЕДИНАЕВА Научная лингвистическая экспертиза: сравнительный анализ.....	149
Г.А. ИЛЪЯСОВА Актуальные проблемы, связанные с переводом текста законодательных актов на государственный язык.....	155
Н.Н. ИСАК К вопросу качества законотворчества.....	164
Трибуна молодого ученого	
Ф.Р. АХМЕДЖАНОВ, Д.М. БИРЖАНОВА On the issue of extension of jurisdiction of the court with the participation of jurors (К вопросу о расширении подсудности суда с участием присяжных заседателей).....	170
В.О. ИЛЫНА Внесение изменений и дополнений в Конституцию Республики Казахстан: вызовы времени.....	176
Информационные сообщения	
Информационное сообщение о конкурсе лучших сочинений молодых ученых по вопросу перераспределения полномочий между ветвями государственной власти, г. Астана, 6-17 февраля 2017 г.....	178
Информационное сообщение о круглом столе «Теоретико-практические аспекты разработки проекта Всеобъемлющей Конвенции о международном терроризме: проблемы и перспективы», г.Астана, 24 февраля 2017 г.....	181
Информационное сообщение о круглом столе «О прогнозировании в правотворчестве и критериях определения правовых последствий принятия нормативных правовых актов», г. Астана, 2 марта 2017 г.....	183
Юбилей	
Доктору юридических наук, профессору Узыке Сикунбаевичу Джекебаеву – 90 лет.....	185
Мудрые мысли	186

Owner and publisher:
SI «Legislation Institute
of the Republic of Kazakhstan»

Published since 2006

All journal materials are placed
on the website

www.iz.adilet.gov.kz

Included in the list of publications of basic
scientific results of dissertations on legal
sciences (Order CCES MES RK №894
from 05.30.2013)

Editorial Council members

Tukiyev A.S. – c.j.s. (Astana, Kazakhstan)
– (Chairman)

Abaydeldinov E.M. – d.j.s. (Astana,
Kazakhstan)

Abyzov R.M. – d.j.s. (Moscow, Russian)

Belih V.S. – d.j.s. (Ekaterinburg, Russian)

Gubin E.P. – d.j.s. (Moscow, Russian)

Borchashvili I.Sh. – d.j.s. (Astana, Ka-
zakhstan)

Melnik R.S. – d.j.s. (Kiev, Ukraine)

Moiseev A.A. – d.j.s. (Moscow, Russian)

Muromtsev G.I. – d.j.s. (Moscow, Russian)

Rahmetov S.M. – d.j.s. (Astana, Kazakh-
stan)

Malinovskiy V.A. – d.j.s. (Astana, Kazakh-
stan)

Sherubai Kurmanbaiuly – d.ph.s.
(Astana, Kazakhstan)

Editorial Board members

Kulzhabayeva Zh.O. – c.j.s. (Astana,
Kazakhstan) – (Chairman)

Abylaiuly A. – PhD (Astana, Kazakhstan)

Azer Aliyev – PhD (Kiel, Germany)

Aiymbetov M.A. – Honored Worker of
Culture of Kazakhstan, (Astana, Kazakh-
stan)

Bainiyazova Z.S. – c.j.s. (Saratov, Rus-
sian)

Dosmyrza D.D. – c.j.s. (Astana, Kazakh-
stan)

Dyusenov E.A. – c.j.s. (Astana, Kazakh-
stan)

Kaziyev Z.G. – c.j.s. (Astana, Kazakh-
stan)

Konusova V.T. – c.j.s. (Astana, Kazakh-
stan)

Mammadov U.Y. – c.j.s. (Kazan', Rus-
sian)

Mushanov T.E. (Astana, Kazakhstan)

Rakhimberdin K.H. – d.j.s. (Ust-Kame-
nogorsk, Kazakhstan)

Svobodniy F.K. – c.ps.s. (Barnaul, Rus-
sian)

Tegizbekova Zh.Ch. – c.j.s. (Bishkek,
Kyrgyzstan)

Tlembaeva Zh.U. – c.j.s. (Astana, Ka-
zakhstan)

The editorial staff

Koltubayeva G.B.

Yermek A.B.

Zhumageldina B.Zh.

Bailenova A.K.

Dzhamburshin K.A.

The certificate of registration of mass media
№11219-G from 15.11.2010 from
the Committee of Information and Archives
of the Ministry of Culture and Information
of the Republic of Kazakhstan
(Number and date of primary registration
№6592-Zh.07.09.2005.)

Address:

The Republic of Kazakhstan,
010000, Astana, Mangilik el pr., 8
tel.: 8 (7172) 74-02-06
fax: 8 (7172) 74-14-43
e-mail: instzak-kz@mail.ru,
institutzakonodatelstva@gmail.com
www.iz.adilet.gov.kz

CONTENT

Editorial.....10

*An article of M.B. Beketayev, the Minister of Justice of the Republic
of Kazakhstan "On the redistribution of the President's powers"*.....11

Memories of N.A. Shaikenov

M.B. BEKETAYEV Cherished memory of the Professor
N.A. Shaikenov!.....15

Z.H. BAYMOLDINA In memory of an outstanding personality,
a legal scientist, reformer of the legal system of Kazakhstan, Doctor of
Law, Professor Nagashbay Amangaleevich Shaykenov.....16

B.S. KUNSHAYEV «Only the law is able to turn the conflict
into a dialogue.» Interview with the №2 district court judge of Medeu
district of Almaty by B.S. Kunshayev.....20

S.B. IDRISOVA In memory of Nagashbay Amangalievich
Shaikenov.....24

D.B. MAULENOV N.A. Shaikenov and judicial reform.....25

G. TAKYSHEVA, D. DAULBAYEV Teacher by vocation.....27

Archive page

G. SAPARGALIYEV Modernization of the Constitution of the
Republic of Kazakhstan.....30

A.A. KARAYEV Revert to scientific publication of academician
G.S. Sapargaliyev "Modernization of the Constitution of the Republic
of Kazakhstan" (Collection of round table materials November 1, 2007
- pp 7-23).....40

Theory of State and Law

K.S. BIRZHANOVA N.A. Shaikenov in the history of Kazakhstan
statehood.....45

V.D. IPATOV (Minsk, Belarus) The priority ways of improvement
of the rule-making activity in the context of providing effective legal
policy in the Republic of Belarus.....50

V.T. KONUSOVA, K.K. SABIROV, A.K. LYAMBEKOVA
Some features of the «package» principle of consideration and
adoption of laws and other legal acts of the Republic of Kazakhstan.....56

Constitutional and administrative law

E.M. ABAYDELINOV Constitutional reform and issues
of improvement of parliamentary monitoring in the Republic of
Kazakhstan.....63

J. PUDELKA, J. DEPPE (Berlin, Germany) General
administrative law in Central Asia in the development process.....68

Civil and Civil Procedural Law

M.K. SULEYMENOV Civil law and protection of individual
rights in modern conditions.....80

V.T. KONUSOVA On the issue concerning improvement of the
quality of notary services.....94

I.K. ELEUSSIZOVA, D.M. TURLYBEK Legal protection of integrated circuit topology as an object of intellectual property.....	104
E.V. GORYACHEVA Commission contract in civil legislation of the Republic of Kazakhstan.....	113
V. ZH. SHAIKENOV, A.T. IDAYATOVA The problem of choosing applicable law to arbitration and the arbitration agreement in the context of the Kazakhstan legislation.....	120

Criminal law and criminal procedure

R. NURTAYEV Current problems of compliance with the principles of criminal law (The article on the anniversary of Nagashybay Amangaleevich Shaikenov).....	128
A.K. KANATOV, ZH.G. KALISHEVA, ZH.K. KOZHANTAYEVA A leading scholar of criminology (For the 90th anniversary of Uzyke S. Dzhekibaev, Doctor of Law, Professor).....	136
A.K. KURMANOVA, K.I. ISMAGULOV Features of institution of conciliation in civil and criminal proceedings.....	142

Lawmaking practice in the official language

A.A. MEDINAYEVA The scientific linguistic expertise: comparative analysis.....	149
G.A. ILYASOVA Current problems related to the translation of texts of acts to the state language.....	155
N.N. ISAK The issue of lawmaking quality.....	164

Young scholar tribune

F.R. AKHMEDZHANOV, D.M. BIRZHANOVA On the issue of extension of jurisdiction of the court with the participation of jurors.....	170
V.O. ILINA The amendment of Constitution of the Republic of Kazakhstan: contemporary challenges.....	176

Information letters

Information note about the competition for the best essay of young scientists on the redistribution of powers among the branches of government, Astana, 6-17 February 2017.....	179
Information note about the round table on “Theoretical and practical aspects of development of draft of the comprehensive convention on international terrorism: problems and prospects”, Astana, 24 February 2017.....	181
Information note about the round table on «Forecasting in law-making and the criteria for determining the legal consequences of the adoption of regulatory legal acts», Astana, March 2, 2017.....	183

Anniversaries

90 years to the Doctor of Law, Professor Uzyke S. Dzhkebayev.....	185
---	-----

Wise thoughts

ЗАҢ ШЫҒАРУ САПАСЫ МӘСЕЛЕСІНЕ

Назым Наурызбайқызы Исақ

Қазақстан Республикасы Заңнама институты Лингвистика
орталығының аударма секторының кіші ғылыми қызметкері,
Астана қ., Қазақстан Республикасы; e-mail: n.isak@adilet.gov.kz

Түйін сөздер: термин; терминология; аударма; ресми тіл; атқарушы орган; стиль; лингвистика.

Аннотация: Әр саланың өз құрылымы, даму үдерісі, жаңалығы болатыны белгілі. Филология ғылымының да, оның ішінде тіл саласының әрдайым белгілі бір проблемасы, айтар ойы, тың идеясы мен жаңашылдығы бар сала.

Мақала ұлттық заңнама сапасына, мемлекеттік тілдегі нормативтік құқықтық актілердің әзірлену мәселесіне, термин қорының қалыптасуына арналған. Ұлттық заңнама терминдері деп заңнама саласында қолданылатын терминдер түсініледі. Осы міндеттерді іске асырудың бір бағыты ретінде заң шығару процесі ұлттық заңнаманы қалыптастырудың басты құралы болып табылады.

Аударма саласына ерекше көңіл бөліп, терминдер мен сөздерді бірізділікке келтіру мәселесі Тәуелсіздік алған жылдардан бастап қолға алынды. Ұлттық заңнама сапасы қазақ тілінің даму, өркендеу сапасымен тығыз байланысты. Қазақстан Республикасының 1995 жылғы 30 тамыздағы Конституциясының 7-бабында: «Мемлекеттік ұйымдарда және жергілікті өзін-өзі басқару органдарында орыс тілі ресми түрде қазақ тілімен тең қолданылады», – деп көрсетілген, яғни орыс және қазақ тілдеріндегі құжаттардың теңтүпнұсқалылығының сапасы қамтамасыз етілуге тиіс.

Мақалада заңнамадағы терминдердің қолданылуы, аударма мәселесі, қазақ және орыс тілдеріндегі заң мәтіндерінде заң техникасының ерекшеліктері, қазақ тілінде заңдар әзірлеудің алғышарттары баяндалған. Заң мен халықаралық шарт жобаларын әзірлеудегі терминдер мен сөздердің бірізділігі, әсіресе шет тілінен енген терминдердің дұрыс аударылу мәселелері де сөз болады. Заң және халықаралық шарт жобаларында кездесетін кемшіліктер мен олқылықтардың мысалдары көрсетілген.

К ВОПРОСУ КАЧЕСТВА ЗАКОНОТВОРЧЕСТВА

Исақ Назым Наурызбайқызы

Младший научный сотрудник сектора перевода
Центра лингвистики Института законодательства Республики Казахстан,
г. Астана, Республика Казахстан; e-mail: n.isak@adilet.gov.kz

Ключевые слова: термин; терминология; перевод; официальный язык; исполнительный орган; стиль; лингвистика.

Аннотация: Любая отрасль имеет свою структуру, процесс развития, новизну. В филологии, в том числе и в языковой сфере, есть свои определенные проблемы, мысли, новые идеи и новеллы.

Статья посвящена вопросам качества национального законодательства, разработки нормативных правовых актов на государственном языке, формированию терминологического запаса. Под терминами национального законодательства понимаются термины, применяемые в сфере законодательства. Законотворческий процесс, как одно из направлений реализации данных задач, является главным средством формирования национального законодательства.

С обретением Независимости уделяется пристальное внимание вопросам приведения в единообразие терминов и слов, при этом особо выделяя переводческую сферу.

Качество национального законодательства тесно связано с качеством развития, процветания казахского языка. В статье 7 Конституции Республики Казахстан от 30 августа 1995 года указано, что «в государственных организациях и органах местного самоуправления наравне с казахским официально употребляется русский язык», в связи с этим необходимо обеспечение качества аутентичности текстов документов на русском и казахском языках.

В статье уделяется внимание вопросам применения терминов в законодательстве, перевода, особенностям юридической техники в текстах законов на казахском и русском

языках, предпосылкам разработки законов на казахском языке. Также затронуты вопросы единообразия терминов и слов при разработке проектов законов и международных договоров, в особенности правильного перевода заимствованных терминов.

Также приведены примеры пробелов и ошибок, допускаемых при разработке проектов законов и международных договоров.

THE ISSUE OF LAWMAKING QUALITY

Issak Nazym

*Junior researcher of the sector of translation of Linguistic center
of the Legislation Institute of the Republic of Kazakhstan, Astana,
Republic of Kazakhstan; e-mail: n.isak@adilet.gov.kz*

Keywords: term; terminology; translate; official language; executive branch; style; linguistics.

Abstract: Any industry has its own structure, the development process, the novelty. If a philology science, especially the language industry is considered, there are always new ideas, statements as well as problems.

The article is devoted to the quality, the development of normative legal acts in the state language, the formation of terminological stock of the national legislation. Under the terms of the national legislation refers to terms used in the legislation. As one of directions of the realization of these objectives the legislative process is the principal tool of a formation of the national legislation.

With independence, achieving the uniformity of terms and words was paid close attention, while highlighting the importance of translation. The quality of the national legislation is closely linked to the development and the quality of the prosperity of the Kazakh language. Article 7 of the Constitution of the Republic of Kazakhstan dated August 30, 1995 states that «in state organizations and local self-government organizations the Russian language is officially used on a par with the Kazakh language», thus marked by the question of authenticity of Russian and Kazakh languages.

The article focuses on the application of terms in the law, the translation problem, peculiarities of legal technique in the text of the law in the Kazakh and Russian languages, the prerequisite for the development of laws in the Kazakh language. The uniformity of terms and words on when drafting laws and international treaties, especially the correct translation of terms borrowed from foreign languages. Examples of gaps and errors in the law and international treaties were also presented.

Егеменді ел болып, мемлекеттік тіл мәртебесінің өсуі – Тәуелсіздіктің айқын жемісі.

Қай кезеңде де жаңашылдықпен қатар өркениет те, мәдениет те, қоғамдағы үдерістер де қатар дамытыны белгілі. Соның ішінде сөйлеу және тіл мәдениеті де бар. Заманына қарай – адамы, сол заманмен қатар жүретін біз қай бағытқа бұрылуымыз керек? Бұл дәуірде өз тілін, әдебиетін білмеген, қадірлемеген адам толық мәнді интеллигент емес деуге де болады. Себебі, ол қандайлық мамандық білімі болса да, рухани ой тәрбиесінде сыңар жоқ азамат болады. Сондықтан да тілді білу, дәріптеп құрметтеу Занда да ерекше көрсетілген. Қазақстан халқын топтастырудың аса маңызды факторы болып табылатын мемлекеттік тілді меңгеру - Қазақстан Республикасының әрбір азаматының парызы.

Қазақ тілі – көркем әрі бай ұлт тілі,

мемлекеттік тіл, яғни, мемлекеттің бүкіл аумағында қоғамдық қатынастардың барлық саласында қолданылатын мемлекеттік басқару, заң шығару, сот ісін жүргізу және іс қағаздарын жүргізу тілі.

Үкімет, өзге де мемлекеттік, жергілікті өкілді және атқарушы органдар Қазақстан Республикасында мемлекеттік тілді барынша дамытуға, оның халықаралық беделін нығайтуға; Қазақстан Республикасының барша азаматтарының мемлекеттік тілді еркін және тегін меңгеруіне қажетті барлық ұйымдастырушылық, материалдық-техникалық жағдайларды жасауға; қазақ диаспорасына ана тілін сақтауы және дамытуы үшін көмек көрсетуге міндетті¹.

Осы міндеттерді іске асырудың бір бағыты ретінде заң шығару процесі ұлттық заңнаманы қалыптастырудың басты құралы болып табылады.

Жалпы заң шығару процесі – заң жоба-

¹ «Қазақстан Республикасындағы тіл туралы» 1997 жылғы 11 шілдедегі Қазақстан Республикасының Заңы // «Әділет» АҚЖ. (20.01.2017)

сын әзірлеу, енгізу, өңдеу, қабылдау бойынша кезек-кезек сатылардан тұратын күрделі процесс. Конституцияның² 7-бабында мемлекеттік ұйымдарда және жергілікті өзін-өзі басқару органдарында орыс тілі ресми түрде қазақ тілімен тең қолданылатындығы көрсетілгендіктен, заң жобалары осы екі тілде әзірленеді. Бүгінгі күні қазақ тіліндегі заң жобаларын әзірлеу орыс тіліндегі заң жобаларын аудару арқылы жүзеге асырылатыны белгілі. Бұл жұмысты мемлекеттік органдарда тіл мамандары мен аудармашылар жүргізеді.

Заңнама тілі мен терминологиясының дамуына өз үлесін қосып келе жатқан мықты практик маман Е. Сафуани: «Заң шығармашылығы мәдениеті заң мәтінінің қисынды, дәйекті баяндалуын, қалың көпшілікке ұғынықты, түсінікті әрі қарапайым болуын көздейді. Заңның логикасы, стилі, тілі – заң шығару техникасының элементтері, олардың негізгі арналымы заңнамада қамтылған нормативтік құқықтық ұйғарымдарды дұрыс түсінуді, құқықтық қатынастар субъектілерінің заңда баяндалған құқық нормаларының талаптарын дұрыс қабылдауды қамтамасыз етеді. Заң шығармашылығында стиль мен тілдің маңызына аса жауапкершілікпен қарау талап етіледі. Өйткені, қоғамдық практикада қате құрылған сөйлем, сөз тіркесі, ой мен оның мәтіндік баяндалуындағы алшақтық, қате немесе орынсыз қолданылған сөз заң шығару саласында өте ауыр, тіпті, қайғылы салдарға әкеп соғуы әбден мүмкін» [1, 83 б.] деп атап көрсетеді. Сондықтан, орыс тілінен заң жобаларын аудару да осы аталған мәселелерді ескере отырып, асығыс сөзбесөз аударуға жол бермей, тиянақты, сапалы, ұқыпты орындауды талап етеді, бұл өз кезегінде үлкен жауапкершілікті жүктейді.

Лингвистика мен аударма мәселелері өте күрделі құбылыстардың бірі болып табылады. Аударма ең алдымен сөйлеу тілінің материалдарымен байланысты, сондықтан ол лингвистикалық заңдылықтарға бағынады. Өйткені аударма – лексикалық және грамматикалық тұрғыдан екі тілдің салыстырмалы көрінісі. Аударма – шығармашылық іс, рухани өнер [2, 5 б.].

«Құқықтық актілер туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 24-бабының 3-тармағында нормативтік құқықтық акті мәтінінің мазмұнына және жазылу стиліне қойылатын талаптар бекітілген. «Нормативтік құқықтық актінің мәтіні әдеби тіл нормалары, заң терминологиясы

және заң техникасы сақтала отырып жазылады, оның ережелері барынша қысқа болуға, нақты мағынаны және әртүрлі түсіндіруге жатпайтын мағынаны қамтуға тиіс. Ескірген және көп мағыналы сөздер мен сөз орамдарын, эпитеттерді, метафораларды қолдануға, сөздерді қысқартуға жол берілмейді. Қазақ және орыс тілдеріндегі нормативтік құқықтық актілердің мәтіндері теңтүпнұсқалы болуға тиіс»³.

Аударма жасау барысында да осы талаптар ескерілуіне тиіс. Аударма жекелеген сөздердің мағыналарына дейін ақпараттың толық жеткізілуін қамтамасыз етуі тиіс. Сонымен қатар, стильдік ерекшеліктері ескеріле отырып, заңнама тілінде көнерген сөздер, фразеологизмдер, сирек қолданыстағы сөздер, диалекттер де қолданылмайды.

Қазіргі уақытта ғылыми лингвистикалық сараптамаға ұсынылатын құжаттардың ішінде сапасы сын көтермейтін заң және халықаралық шарт жобалары да кездеседі. Мысалы, Түркі академиясына қатысты хаттама жобасының өзінде тақырыбынан бастап, басқа да өрескел қателерге жол берілген. Атап айтқанда, «Протокол о шкале обязательных взносов государств-членов в бюджет Тюркской академии» деген тақырып: «Түркі академиясының бюджетіне мүше-мемлекеттердің міндетті жарналарының шәкілі туралы хаттама» деп аударылған, бұл ретте стильдік және пунктуациялық қателерге жол берілген (дұрыс нұсқасы: «Мүше мемлекеттердің Түркі академиясының бюджетіне міндетті жарналарының шәкілі туралы хаттама»). Осы хаттама жобасының күшіне енуі үшін қажетті абзацта «...после получения по дипломатическим каналам последнего письменного уведомления депозитарием...» деген сөздер «...депозитарийден дипломатиялық арналар арқылы соңғы жазбаша хабарлама алынғаннан кейін...» деп дұрыс аударылмай, орфографиялық, грамматикалық қателер жіберілген, оның дұрыс нұсқасы: «дипломатиялық арналар арқылы депозитарий соңғы жазбаша хабарламаны алғаннан кейін...». Сондай-ақ, орыс тіліндегі нұсқада «совершено в городе__ «__» года в единственном экземпляре на азербайджанском, казахском, кыргызском, турецком и английском языках, причем все тексты являются аутентичными. В случае расхождений толкований превалирует текст на английском языке» деп көрсетілген. Әзірлеуші осы сөйлемді «барлық мәтіндердің күші бірдей», «Келіспеушіліктер туындаған жағдайда,

² 1995 жылғы 30 тамыздағы Қазақстан Республикасының Конституциясы // «Әділет» АҚЖ. (20.01.2017)

³ «Құқықтық актілер туралы» 2016 жылғы 6 сәуірдегі Қазақстан Республикасының Заңы // «Әділет» АҚЖ (20.01.2017)

ағылшын тіліндегі мәтін қолданылатын болады» деп теңтүпнұсқалылықты сақтамай аударған, сонымен қатар артық сөздер қолданылып, кейбір сөздер қалып қойған.

Осындай грамматикалық, стилистикалық, мағыналық қателер заң және халықаралық шарт жобаларында жиі кездеседі.

Мұндай кемшіліктерді болдырмау үшін жобаларды әзірлеуші мамандар, аудармашылар, тіл және сала мамандары бірлесіп жұмыс істеуі, қолданыстағы заңнамаға талдау жасап, қолда бар нормативтік құқықтық актілердің деректер қорын пайдалануы, Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Республикалық терминология комиссиясы мақұлдаған және соңғы жылдары қабылданған заң мен кодекстердегі терминдерді және сөздерді қолдануы қажет. Өйткені, қазақ тіліндегі жобалар заң техникасы бойынша заңгерді, кейбір терминдер мен ұғымдарды қолдануда сол сала мамандарын тарта отырып әзірленуге тиіс.

Мысалы, Жер кодексінің кейбір нормаларына қатысты өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы заң жобасына лингвистикалық сараптама жүргізу барысында орыс және қазақ тіліндегі мәтіндерде бір-біріне сәйкес келмейтін сөйлемдер кездесті, атап айтқанда, өзгеріс енгізіліп отырған орыс тіліндегі 1-баптың бірінші абзацындағы сөйлем қазақ тіліндегі 1-баптың сегізінші абзацында берілген, бұл ретте заң жобасының қазақ тіліндегі мәтінінде енгізіліп отырған өзгеріс 1-баптың сегізінші абзацы ма әлде 1-баптың 4) тармақшасының екінші абзацы ма деген мәселе тағы туындайды, осындай жағдайда заңгердің араласуы қажет. Аударма жасау кезінде заң техникасынан хабары жоқ, НҚА деректер қорымен жұмыс жасамайтын аудармашы немесе тіл маманы осындай жобаларды сөзбе-сөз аударады, сондықтан да қазақ тілінде заң жобасын әзірлеу, яғни аудару процесіне міндетті түрде әзірлеуші маман, заңгер қатысуға тиіс.

Қолданыстағы заңнамада кейбір сөйлемдер мен сөздердің дұрыс аударылмауы себебінен құқықтық мағынасы өзгеріп кеткен нормалар да кездеседі. Мысалы, «Экспорттық бақылау туралы» Қазақстан Республикасы Заңының⁴ 17-бабында орыс тіліндегі «контакты» деген сөз «келісімшарттар» деп қате қолданылған (дұрысы «байланыстар»). Сондай-ақ «Тауар биржалары туралы» Заңының⁵ 15-1-бабының

3-тармағының 1) тармақшасында «общедоступная информация» деген термин «жалпыға белгілі ақпарат» деп дұрыс аударылмаған, яғни дұрыс нұсқасы «жалпыға қолжетімді». Осы Заңның 13-бабының 2-тармағының 2) тармақшасында және 16-бабының 1) тармақшасында «spot-товар» деген термин «спорт-тауар» деп аударылып, өрескел орфографиялық қате жіберілген. Бұл ретте «spot» деген сөз мәміле бойынша дереу төлем жүргізу кезіндегі есеп айырысу шарттарын білдіретін экономикалық термин болып табылады, яғни оның «спорт» деген сөзге ешқандай қатысы жоқ. Осы термин Заңның ұғымдық аппаратында дұрыс қолданылған.

Терминдер мен сөздердің бірізді қолданылуы заңдылық қағидаты мен нормативтік құқықтық актілер мәтіндерінің теңтүпнұсқалылығын қамтамасыз етудің, жалпы ұлттық заңнама сапасын арттыру тәсілдерінің бірі болып табылады. Қолданыстағы заңнамада бірізділікті қажет ететін терминдер, сөздер мен тіркестер көп кездеседі.

Мәселен, «Өсімдіктер карантині туралы» 1999 жылғы 11 ақпандағы Қазақстан Республикасының Заңында⁶ 9-баптың 3) тармақшасында және осы Заңда «осмотр» деген сөз 8-баптың 1) тармақшасында және 13-баптың 5-тармағында «қарап-тексеру» деп, ал 9-баптың 3) тармақшасында «тексеру» деп әртүрлі қолданылған. Ал 2014 жылы қабылданған қолданыстағы Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексінде осы термин «қарап-тексеру» деп алынған.

Сондай-ақ осы Заңда «обеззараживание» деген сөз 1-бапта ұғымдық аппаратта екі түрлі берілген: 11) тармақшасында «зарарсыздандыру», ал 18) тармақшасында «залалсыздандыру», сондай-ақ 13 және 18-баптарында «зарарсыздандыру» деп жазылған. Соңғы жылдары қабылданған заңдардың нормаларында «залалсыздандыру» деген сөз «обезвреживание» деген сөздің аудармасы ретінде қолданылып жүр, ал «обеззараживание» деген термин «зарарсыздандыру» деп берілуге тиіс деп пайымдаймыз.

Қолданыстағы заңнамада сонымен қатар бірізділікке келтіруді қажет ететін «принципы», «правила», «законодательство», «законодательные акты» деген сөздер мен сөз тіркестері жиі кездеседі.

Осы ретте атап өтетін жайт, заң

⁴ «Экспорттық бақылау туралы» 2007 жылғы 21 шілдегі Қазақстан Республикасының Заңы // «Әділет» АҚЖ

⁵ «Тауар биржалары туралы» 2009 жылғы 4 мамырдағы Қазақстан Республикасының Заңы // «Әділет» АҚЖ

⁶ «Өсімдіктер карантині туралы» 1999 жылғы 11 ақпандағы Қазақстан Республикасының Заңы // «Әділет» АҚЖ

мәтіндерінде осы сөздерді қолдануда бірізділіктің сақталмауы қазіргі уақытта заңдарға өзгерістер мен толықтырулар енгізілген кезде осы сөздер кездескен баптарда олар өзгертіліп, ал өзгерістер мен толықтырулар енгізу көзделмеген баптарда өзгертусіз қалып қоятындығымен түсіндіріледі. Осыған орай, өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы заң жобаларында бүкіл мәтін бойынша осы сөздер мен терминдерді бірізділікке келтіру қажеттігін ескеру қажет.

Заң мәтіндерінде теңтүпнұсқалықтың сақталмауы да орын алған. Мысалы, жоғарыда аталған «Экспорттық бақылау туралы» Заңның 5 және 16-баптарында бірқатар сәйкессіздік анықталды:

16-баптың 4-тармағында «...уполномоченного органа и государственных органов Республики Казахстан системы экспортного контроля» деген сөз тіркесі қазақ тілінде: «Қазақстан Республикасының экспорттық бақылау жүйесінің уәкілетті органы мен мемлекеттік органдарының...» деп, ал 5-бапта «уәкілетті органның және Қазақстан Республикасының экспорттық бақылау жүйесінің мемлекеттік органдарының» деп екі түрлі берілген, ұғымдық аппаратқа сәйкес «уполномоченный орган» және «государственные органы Республики Казахстан системы экспортного контроля» өз алдына дербес ұғымдар болғандықтан, осы сөздер 5-тармақта дұрыс қолданылған.

Осы Заңның 11-бабында: «Для обеспечения выполнения установленных настоящим Законом и иными нормативными правовыми актами Республики Казахстан правил экспортного контроля при осуществлении внешнеэкономической деятельности в отношении продукции, которая может быть использована при создании оружия массового поражения, средств доставки и иных видов вооружения и военной техники, предотвращения правонарушений в указанной сфере участниками внешнеэкономической деятельности (заявителями) создаются внутрифирменные системы экспортного контроля» деген норма:

«Осы Заңда және Қазақстан Республикасының өзге де нормативтік құқықтық актілерінде белгіленген экспорттық бақылау ережелерінің орындалуын қамтамасыз ету үшін жаппай қырып-жоятын қаруды, жеткізу құралдарын және қару-жарақ пен әскери техниканың өзге де түрлерін жасау кезінде пайдаланылуы мүмкін өнімге қатысты сыртқы экономикалық қызметті жүзеге асыру кезінде экспорттық бақылау ережелерін орындауды қамтамасыз ету, аталған салада құқық бұзушылықты болғызбау

үшін сыртқы экономикалық қызметке қатысушылар (мәлімдеушілер) фирмаішілік экспорттық бақылау жүйелерін құрады» деп қолданылған. Алайда оның дұрыс аудармасы: «Жаппай қырып-жою қаруын, жеткізу құралдарын және қару-жарақ пен әскери техниканың өзге де түрлерін жасау кезінде пайдаланылуы мүмкін өнімге қатысты сыртқы экономикалық қызметті жүзеге асыру кезінде осы Заңда және Қазақстан Республикасының өзге де нормативтік құқықтық актілерінде белгіленген экспорттық бақылау қағидаларының орындалуын қамтамасыз ету, аталған салада құқық бұзушылықты болғызбау үшін сыртқы экономикалық қызметке қатысушылар (мәлімдеушілер) фирмаішілік экспорттық бақылау жүйелерін құрады» деп қолданылуға тиіс, яғни, аударма барысында теңтүпнұсқалық пен сөздердің орын тәртібі сақталмаған.

Заңдарды әзірлеу барысында артық сөздердің қолданылуы да орын алатын жайт. Мысалы, жоғарыда аталған экспорттық бақылау туралы Заңның 15-бабының 2-тармағында «вне территории Республики Казахстан» деген сөз тіркесі «Қазақстан Республикасының кеден аумағынан тыс жерде» деп аударылған, яғни, «кеден» деген сөз артық қолданылған. Осыған ұқсас олқылық осы Заңның 10-бабының 2-тармағында да кездеседі: «уполномоченного органа» деген термин «уәкілетті мемлекеттік органның» деп берілген, бұл ретте «мемлекеттік» деген сөз артық қолданылған.

Халықаралық терминдердің ұлттық заңнамада қолданылуы - қазіргі терминология саласындағы өзекті мәселелердің бірі. Қазіргі уақытта термин жөніндегі дұрыс түсініктің болмауы, терминологиялық сөздіктер және олардың қолданылуындағы кемшіліктер, термин жасау тәсілдері мен әдістерінен сала мамандарының хабары болмауы сияқты проблемалар бар.

Қазақстан Республикасының Президенті «Қазақстан - 2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты өзінің жыл сайынғы Қазақстан халқына Жолдауында «қазақ тілін кеңінен қолдану жөніндегі кешенді шараларды жүзеге асыруды жалғастыру керек» деп атап көрсете отырып, қазақ тілін жаңғырту, терминология және қалыптасқан халықаралық және шет тілінен енген сөздерді қазақ тіліне аудару мәселелерін шешу қажеттігі туралы тапсырма берген болатын.

Бұл ретте шет тілдерінен енген кейбір жекелеген терминдердің мағынасына нақты баламалық ұғым беру арқылы олардың қазақ тілінде дәл нұсқалары табылғанын айта кету қажет. Мәселен, «ставка» деген

сөз «мөлшерлеме» деп, «процент - пайыз», «аффилированный - үлестес», «календарь - күнтізбе», «реестр - тізілім», «шкала - шәкіл», «компетенция - құзырет», «иерархия - саты», «легализация - заңдастыру, жария ету», «либерализация - ырықтандыру», «арбитраж - төрелік» деп ұлттық заңнамада өз орнын тауып, кеңінен қолданылып жүр.

Сонымен қатар, кейбір халықаралық терминдер, атаулар заңнама қорына еніп, орнығып кеткенін да жоққа шығаруға болмайды. Мысал ретінде: «адвокат», «нотариус», «процесс», «интернет», «алимент», «инновация», «инвестиция», «рейтинг», «аккредитив», «веб-портал», «кластер» және т.б. сөздерді келтіруге болады.

Сондай-ақ шет тілдерінен енген «консервация», «идентификация», «аттестация», «сертификация», «аккредитация» сияқты халықаралық терминдерді қазақ тілінің транскрипциясына сәйкес бейімдеп қолдану қажеттігін атап өтеміз, яғни, «консерваттау», «идентификаттау», «аттестаттау», «сертификаттау», «аккредиттеу» деп қолдану қажет, яғни сөзжасам заңдылығына сәйкес жұрнақтар шет тіліндегі түбір сөзге жалғануға тиіс. Нормативтік құқықтық актілердің жобаларын әзірлеу барысында осындай жағдайларға аса назар аудару керек.

Осы ретте Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Ұлытауда берген сұхбатындағы: «Тілді байыту керек! Оған халықаралық ұғымдарды енгізсек, тіліміз дамиды» деген сөздерінің жүзеге асып жатқанын атап өту қажет.

Осымен бірге, заңнамада шет тілінен қазақ тіліне аударылған сөздердің ішінде орынсыз, дұрыс қолданылмай жүрген сөздер де бар. Мысалы, «Сәулет, қала құрылысы және құрылыс қызметі туралы» Қазақстан Республикасы Заңының⁷ 1-бабының 42) тармақшасында «демонтаж» деген сөз «бөлшектеу» деп аударылған, бірақ «бөлшектеу» ұғымы «демонтаж» сөзінің мағынасын толық ашып көрсетпейді. Сол сияқты «идентификация» деген сөз осыған дейін «сәйкестендіру» деп қолданылып жүрген болатын. Қазіргі уақытта бұл сөз «идентификация» терминінің толық мағынасын ашып көрсетпейтіндіктен, оның «идентификаттау» деген екінші баламасын да Терминология комиссиясы мақұлдады.

Әрине, тілжандықұбылысболғандықтан, оның заман талабына сай жаңғырып отыруы заңды. Дегенмен, терминдерді жаңғырту ізденіспен, талғаммен қарауды талап етеді.

Осыған орай, қазіргі уақытта кез келген мемлекеттік органның басшылары заңнамалық актілер жобаларының және ресми құжаттардың қазақ тіліндегі мәтіндерінің сапалы әзірленуіне айрықша назар аудара отырып, мемлекеттік тілге барынша қолдау көрсетуде.

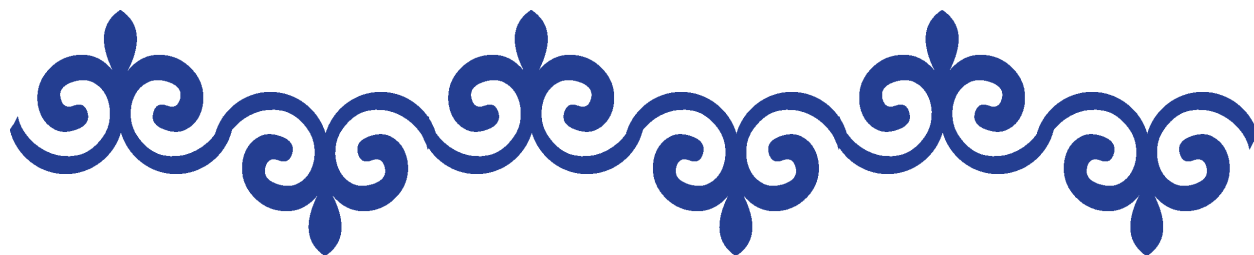
Заң жобаларын қазақ тілінде әзірлеудің алғышарттарының бірі ретінде заң әзірлеу процесінің барысында жұмыс топтарының, ведомствоаралық комиссиялардың отырыстарында, құқықтық, ғылыми, заң сараптамаларын жүргізу кезінде заң жобаларын екі тілде бірдей талқылап, пысықтауды орынды деп пайымдаймыз.

Әдебиет

1. Сафуани Е. Термин – заңнамалық актілердің негізі // Қазақстан Республикасы Заңнама институтының жаршысы. 2014. № 4 (36). 83-86-б.
2. Алдашева А., Ахметжанова З. Ресми іс қағаздары. – Алматы, 2000. 216 б.

References

1. Safuani E. Termin – zaңnamalyқ aktilderdiң negizi // Қазақстан Respublikasy Zaңnama institutynың zharshysy. 2014. № 4 (36). 83-86-b.
2. Aldasheva A., Ahmetzhanova Z. Resmi is қағazdary. – Almaty, 2000. 216 b.

⁷ «Сәулет, қала құрылысы және құрылыс қызметі туралы» 2001 жылғы 16 шілдедегі Қазақстан Республикасының Заңы // «Әділет» АҚЖ